

I když autoři odkazují na bohaté prameny, je mnohdy patrné, a to není vina autorů, že se nedostatek pramenných materiálů projevil, jako je tomu například u některých pasáží týkajících se sovětské zahraniční politiky.

Jak již bylo řečeno, přednost knihy je v její angažovanosti, odvaze zaujmout hodnotící stanovisko. Můžeme uvést jako příklad vylíčení procesu vývoje v KSSS, který vyústil ve XX. sjezd, vylíčení úlohy Malenkovovy a jeho politických představ (str. 313), charakteristiku Chruščovovy osobnosti, jeho předností i nedostatků. Ve srovnání s tím ovšem nepůsobí již tak přesvědčivě vykreslení Stalinova profilu a podstaty kultu osobnosti (str. 299, str. 309) a jeho důsledků pro vývoj sovětské společnosti, i když autoři zdůraznili fakt mimořádných okolností vnitřního i zahraničního vývoje SSSR, který neustále plodil výjimečné situace, které logicky nahraovaly opatřeními omezujícím rozvoj socialistické demokracie a jejich přeměně z dočasných v dlouhodobé.

Poněkud ochuzené je podání vývoje národnostní otázky v SSSR, která by si vzhledem k svému významu zasloužila větší pozornost a hlavně měla být dovezena do aktuální polohy i s nově vyvstálými aspekty, jako je například proces rozvoje a sblížování národů, diskuse kolem pojetí národa atd.

Některé formulace tají nebezpečí určitého zpoštění a zjednodušení v přístupu k danému problému, i když se autoři to-

muto nebezpečí dovedli leckde vyhnout. Na str. 149 se například v souvislosti s první pětiletkou uvádí: „Je už na čase se rozloučit s naivní představou, že buržoasie jako celek se dívala na Sovětský svaz se zavilou zlobou a bez oddechu sprádala pikle, aby zhatila jeho plány.“ Autor uvádí, že existovaly hospodářské kruhy, které měly naopak zájem na hospodářských stycích. Jistě je to pravda. Ovšem minimální rozsah hospodářských styků kapitalistických států s SSSR v třicátých letech nebyl určen jeho neochotou. Vyjadřoval i skutečnost, že myšlenka blokády a eventuální likvidace prvního socialistického státu byla stále živá a že se již část buržoasie nevzdala. Na druhé straně je třeba uznat oprávněnost autorova tvrzení, pokud měl na mysli tradiční zjednodušující interpretaci protikladů mezi SSSR a kapitalistickými zeměmi, která v mnoha publikacích převládala.

Ať již budou výhrady k uvedené knize jakékoliv, je třeba vidět, že čtenář dostal do rukou solidní vědeckopopulární výklad nejnovějších dějin Sovětského svazu. Je stále neuvěřitelné, že takové publikace se u nás vydávají nákladem pouhých 2 000 výtisků. Je ovšem škoda, že nebyla provedena pečlivější korektura, neboť chyb v textu je nad únosnou míru. (Kromě toho je na str. 381 uvedeno, že v sedmiletce „měly být investovány skoro 3 triliony rublů.“ Jde o 3.000 miliard rublů, které byly později redukovány na 2.000 miliard rublů.)

J. M.

DVĚ KNIHY O FRANCII

Koloman G a j a n, *Osudy tretej republiky*, Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava, 1967, 383 str.

Miroslav S o u k u p, *Francie od de Gaulla k de Gaullovi*, Svoboda, Praha 1967, 357 str.

Koncem minulého roku vyšly téměř současně dvě rozsáhlejší knihy věnované problematice Francie. Na Slovensku vydal prof. Koloman G a j a n, DrSc., historii meziválečného období pod názvem *Osudy tretej republiky* a v pražské Svobodě vyšla studie doc. ing. Miroslava S o u k u p a, CSc., *Francie od de Gaulla k de Gaullovi*.

Pro recenzenta je vždy velmi příjemné, může-li konstatovat úspěch československých vědců na úseku světových dějin, který je dosud u nás značně opomíjen. Obě práce patří nesporně k tomu nejlepšímu, co bylo v poslední době u nás k této problematice publikováno. Jak Gajan, tak Soukup přistupují ke zkoumané problematice nově, objektivně, nebojí se otevírat otázky dosud chápané jako tabu

a na nejvyšší úrovni současného bádání obohacují náš knižní trh.

Mezi oběma pracemi je však řada významných rozdílů. Gajanova práce patří nepochybně k historickým studiím, zatímco Soukup již podtitulem „Průmyslová společnost pod zorným úhlem krize „13. května“ naznačuje, že mu jde spíše o studii sociologickou nebo politologickou. Tento zásadní rozdíl nutí k samostatnému zamyšlení nad každou z recenzovaných knih. Společně však mají obě to, že jde o neobyčejně seriózní práce, ukazující jednoznačně vysoké odborné kvality obou autorů. V rozsahu stručné recenze nebude možno se plně zabývat všemi klady obou prací, ty konečně postihne čtenář ihned, jakmile jen vezme knihy do ruky. Zaměř-

me svou pozornost spíše tam, kde obě knihy nadhazují problémy, jež nejsou ještě zcela jednoznačně vyřešeny a kde výměna názorů může být nejpřírodnější.

K. Gajan zaměřil svou pozornost na meziválečné období francouzských dějin, což samo sebou přináší některé problémy. Toto období má dvě značně odlišná období. Do začátku třicátých let jsou francouzské dějiny v podstatě pokračováním třetí republiky, poznamenaným první světovou válkou a s ní spojeným revolučním rozmachem. Třicátá léta tvoří naproti tomu do velké míry samostatnou kapitolu, jsou předzvěstí jak válečného konfliktu mezi agresivním fašismem a pokrokovými silami, tak i zásadních společenských změn, k nimž v Evropě došlo po druhé světové válce.

Tento rozdíl se v Gajanově knize výrazně projevuje, avšak v poněkud zakryté formě. Striktní rozdělení do 6 kapitol spíše odpovídá dlouhodobé periodizaci světových dějin, neboť do několika kapitol musí dějiny kterékoli země v tomto období rozdělit každý autor. Domnívám se, že má-li vyniknout specifikum tohoto úseku nejnovějších francouzských dějin, bylo by asi správnější rozdělit je na dvě období, do dvou hlav. Obsahově toto dělení v Gajanově práci také je. První dvě kapitoly se zabývají obdobím do počátku třicátých let, další čtyři se věnují třicátým letům. Je velmi výrazné, že tomuto období věnuje autor zvláštnou pozornost, zde je přínos jeho výzkumu nepochybně největší a snad i v podtitulu by se správněji mělo toto zdůraznění pozornosti objevit. Obávám se, že v závěru, kde autor tuto skutečnost připomíná: „... pričom ťažisko práce vidím vo vzniku jednotného frontu a v procese vytvárania a pôsobenia ľudového frontu“ (str. 299), přichází již trochu pozdě.

Považuji za velmi správné, že autor proti všeobecně uznávané periodizaci dovedl svou práci až do r. 1940. I když počátek druhé světové války v roce 1939 je nepochybně důležitým mezníkem ve světových dějinách, pro Francii končí jedno období a druhé začíná až porážkou Francie v červnu 1940. Tak jako v československých dějinách mnichovský diktát a březen 1939 patří k předělům, které podle mého názoru nijak neoslábují celkovou periodizaci, tak i ve francouzských dějinách je třeba dodržet a podtrhnout tento aspekt národních dějin.

Svou promyšlenou koncepcí, přehledností, srozumitelností a vědeckou seriózností patří Gajanova kniha k trvalým hodnotám československé historiografie.

Uvědomíme-li si obtížnost zpracování tohoto období, kde nám téměř úplně chybí archivní prameny, musíme ocenit Gajanův přístup: ověřuje si každý soud z několika pramenů, aby se tak v rámci možnosti maximálně přiblížil historické pravdě. Celkové zpracování knihy ukazuje na dlouholeté pedagogické zkušenosti autorovy, neboť v recenzované práci velmi dobře spojil přednosti vědeckého pracovníka s metodickým postupem zkušeného pedagoga.

Soukupova práce je, pokud je mi známo, ve skutečnosti druhou verzí, do níž vyústilo jeho několikaleté, velmi seriózní a podrobné studium francouzské poválečné problematiky. Tato skutečnost se v práci projevuje dvojným způsobem. Na jedné straně je ihned z práce vidět, že autor má věci velmi pečlivě a hluboce promyšleny, několikrát zpřevraceny, aby se tak dostal plně na kořen věci. Na druhé straně se mi zdá, že pro běžného čtenáře nebude zrovna lehké sledovat vždy autorův postup myšlenek. Jejich celé bohatství může jistě dobře postihnout ten, kdo dobře zná toto období francouzských dějin. Obávám se, že v Československu není mnoho lidí, kteří mohou plně postihnout všechny složitosti a zákruty francouzské politiky, jak je čtenáři ukazuje Soukupova studie.

Soukupova práce ve své první verzi, předložená jako kandidátská disertace a docentská habilitace, byla v podstatě pojata historicky a osvětlovala především dramatické období druhé poloviny května 1958. Nepochybně již v ní se přímo nabízel nové zpracování problémové, a tím je recenzovaná kniha. Kladu si však otázku, zda tato varianta není příliš náročná na běžného čtenáře a zda z práce nevytizelo ono dramatické napětí, které postupně historické vylíčení ještě podtrhovalo.

Protože vím, že nakladatelská politika u nás odmítá většinou historické práce zabývající se poměrně krátkým obdobím, obávám se, že tato skutečnost sehrála jistou roli v Soukupově rozhodnutí předložit československému čtenáři až tuto druhou verzi. Škoda, že první verze nebyla vydána. Dnes, kdy se hodnotí deset let gaullismu ve Francii a kdy se v čtenářských kruzích vysoce oceňuje literatura faktu, by první verze Soukupovy práce měla na československém trhu nesporný úspěch.

Pokud jde o recenzovanou knihu, chtěl bych podtrhnout svůj souhlas s autorovým stanoviskem v předmluvě, „že poválečný vývoj Francie vybočil mnohde z předpokládaných pravidel vývoje zemí její kate-

gorie". Domnívám se, že skutečně francouzský vývoj měl řadu zvláštností a specifik a že proto v Soukupově knize jde spíše o pohled na francouzskou společnost čtyřicátých a padesátých let než o sledování vývoje typické průmyslové společnosti. Úloha Francie v poválečném vývoji Evropy má příliš nacionálních specifik, než aby bylo lehce možné z ní odvodit některé charakteristické rysy průmyslové společnosti poloviny dvacátého století.

Hodnotíme-li předloženou knihu, která nepochybně jako jedna z prvních v naší literatuře hledá nové formy zpracování současných problémů a za to jí budiž chvála, je třeba těmto otázkám věnovat přednostní pozornost. Zdá se mi, že autor se měl pro tento postup rozhodnout daleko důsledněji, než jak učinil. První část je věnovaná jakémusi historickému zamýšlení a periodizaci čtvrté republiky, druhá část je sociologicko-politologickým rozбором krizové situace v květnu 1958, i když i zde jsou podstatné části pojaty historicky, třetí část se zamýšlí nad dalšími perspektivami gaullismu a čtvrtá část obsahuje některé teoretické problémy, které autor sám nazývá „Teoretické podněty“.

Zdá se mi, že by některé obecné úvahy byly vhodnější na začátek práce tak, aby

čtenář lépe viděl historickou souvislost a zároveň dnešní podmíněnost současného francouzského vývoje. Jistě že současně vystupuje problém základní historické informovanosti čtenáře, avšak domnívám se, že větší sevřenost práce a soustředěnost na hlavní problémy by prospěla k důraznějšímu a přesvědčivějšímu prosazení nové metody podání. V důsledně politologickém rozboru by bylo možno spojit například kapitoly „Armádní elita“ a „Generál Salan“, „Generál de Gaulle“, „Gaullistické hnutí“ a „Generál de Gaulle a burza“, „Alžírští ultra“ a „Soustava“. Problematické je spojení v kapitole „Komunisté, Strukturální změny průmyslové společnosti“, a nakonec i závěrečné kapitoly druhé části jsou více historickým vylíčením událostí než politologickým rozбором. Tato jistá rozpornost v metodologickém přístupu zpracování, vystupující nejvýrazněji ve druhé části, si zaslouží největší pozornosti a diskuse o této problematice by byla potřebná.

Na závěr je třeba obě práce přivítat, neboť jak po stránce výzkumné, tak i metodologické znamenají přínos. Cenné je i to, kde při otevření nových problémů nedosáhly plně všech vytčených cílů. Často již otevření nových pohledů a nastolení dosud nezodpověděných a někdy i nepoložených otázek je nesporným přínosem.

ALEXANDR ORT

NEJISTÁ DOHODA

Dorothy Pickles, *The Uneasy Entente*, Londýn, New York, Toronto 1966, 180 str.

Nejistá dohoda je další z řady publikací vydávaných polooficiálním Královským ústavem pro mezinárodní záležitosti v Londýně (Chatham House), jež jsou cenným pramenem výzkumu britských vnějších vztahů.¹⁾

Její autorka je uznávaným znalcem francouzské problematiky. Věnovala jí již několik předchozích studií, mezi nimiž významnější místo zaujímají *Pátá francouzská republika* (1962) a *Alžírsko a Francie* (1963). Název práce je parafrází již ve své době neodpovídajícího označení Entente cordiale, jehož se dostalo dohodě z roku 1904, uzavřené mezi Velkou Británií a Francií. Charakterizuje současný stav britsko-francouzských vztahů, pro něž je typický nedostatek skutečné shody a solidního dorozumění.

Jestliže se Dorothy Picklesová v *Nejisté dohodě* podjala rozboru vztahů mezi Francií a Velkou Británií, pak šlo o práci

velmi aktuální, neboť rok vydání této práce je zároveň rokem, v němž vyvrcholilo přehodnocování britské politiky vůči Evropě vládou Labour party. Aktuální nepřestává být její studie ani poté, kdy sice Francie znemožnila zahájení jednání o nové britské přihlášce do Společného trhu z května 1967,²⁾ avšak tato přihláška i nadále „zůstává na stole“ a problém

¹⁾ Mezi závažné publikace edice Chatham House Essays patří: Coral Bell, *The Debatable Alliance*, zabývající se rozбором a hodnocením anglo-amerických vztahů; Kenneth Younger, *Perspectives in British Foreign Policy*, dokazující nutnost změny globálního zaměření britské zahraniční politiky, a Miriam Camps, *What Kind of Europe*, zkoumající britskou evropskou politiku.

²⁾ Francouzské veto na zasedání rady ministrů EHS z prosince 1967.